

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

22

Monumenteista tanssiaskeliin

Taiteiden ja kulttuurin
Viipuri 1856–1944

TOIM.
ANNA RIPATTI JA NUPPU KOIVISTO

Kannen kuva: Viktor Svaetichinin maalaus Vesiportinkatu ja kellotorni (1905).

Kuva: Lahden historiallinen museo: VHM ryhmä L: LHMVHMLT9115:303.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 22

Monumenteista tanssiaskeliin – Taiteiden ja kulttuurin Viipuri 1856–1944

Toimittaneet:

Anna Ripatti (osan toimittaja)

Nuppu Koivisto (osan toimittaja)

Anu Koskivirta (sarjan päätoimittaja)

H. K. Riikonen (sarjan päätoimittaja)

Sanna Supponen (sarjan toimitussihteeri ja kuvatoimittaja)

Taitto ja graafinen suunnittelu: Eemeli Nieminen

SBN 978-952-69280-4-3 (sid.)

ISBN 978-952-69280-5-0 (PDF)

ISSN: 1236-4304 (sarja)

Painettu: 2020, Digipaino Kirjaksi.net

Painosmäärä: 300 kpl

Ensimmäinen painos.

Julkaisija: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura ry, Helsinki

Torkkeli Knuutinpojan monumentti

Viipurin linnan restaurointia suunnitellessaan arkkitehti-kirjailija Jac. Ahrenberg järjesteli 1880-luvulla ystäviensä Lilli Fabritiuksen ja Carl Boreniuksen kanssa monumentin pystyttämistä Tyrgils Knutssonille eli Torkkeli Knuutinpojalle. Tästä ruotsalaisesta valtaneuvoksesta, jonka uskottiin johtaneen vuonna 1293 ristiretkä Karjalaan ja perustaneen Viipurin kaupungin, käytettiin 1800-luvun lähteissä myös nimeä Torkel Knutsson. Helmikuussa 1884 Ahrenberg organisoii Viipuriin Runeberg-juhlan, jonka tuotto – noin 300 markkaa – lahjoitettiin monumentin alkurahastoon. Ahrenberg sekä muut sivistyneistöön kuuluvat viipurilaiset kartuttivat rahastoa myös yleistajuisen luentosarjan pääsylipputuloilla. Samana vuonna Ahrenberg kirjoitti Pariisiin kuvanveistäjä Ville Vallgrenille ja tilasi luonnoksen veistokseen. Esikuvana taiteilijan tuli käyttää Birger-jaarlin monumenttia Riddarholmenilla Tukholmassa (1854). Vallgren hyväksyi toimeksiannon.

Monumenttihanke eteni aluksi suotuisasti. Varoja virtasi muistomerkkirahastoon, vaikka virallista varainkeruuta ei ollut aloitettu. Tullinhoitaja Herman Avellan lahjoitti 500 markkaa hopeahääpäivänsä kunniaksi, ja Viipurin anniskeluuyhtiö päätti käyttää voitoistaan 1200 markkaa samaan tarkoitukseen. Viipurin kaupunginvaltuusto puolestaan valtuutti rahatoimikamarin hallinnoimaan hanketta.

Lupaavasta alusta huolimatta monumentin toteuttaminen ei edennyt aloitteentekijöiden ja taiteilijan toiveiden mukaisesti. Vallgren valmisti veistoksen mallin savesta ja odotti lupaa pronssiin valamiseen. Parempia taloudellisia ja poliittisia aikoja odotellessa taideteos pysyi Vallgrenin ateljeessa Pariisissa. Vuonna 1886 Vallgren ilmoitti Ahrenbergille saviveistoksen kuivuneen ja haljenneen. Lisäksi hän kertoi epätoivossaan iskeneensä sen hajalle, mutta aloittaneensa jo uuden, isomman ja paremman mallin työstämisen. Luultavasti hän ei kuitenkaan kertonut tällöin koko totuutta. Vallgren nimittäin itse kirjoitti paljon myöhemmin, että lääkäri ja lahjoittaja Herman Frithiof Antell oli arvostellut veistosta kovin sanoin ja että se oli ollut varsinainen syy uuden veistoksen tekemiseen.

1880-luvun lopussa monumenttiprojekti kohtasi vastustusta monelta taholta. Julkinen keskustelu ylti myrskyksi. Suomenmielisisissä piireissä muistomerkki koettiin Agricolan muisto-

Tyrgils Knutssonin patsas, joka on oletettavasti kuvassa esillä Viipurin raatihuoneella. Ville Vallgren korjaa veistokselle kuljetuksessa syntyneitä vaurioita.

merkkihankkeen vaaralliseksi kilpailijaksi, venäjän viranomaiset puolestaan näkivät hankkeen poliittisesti kyseenalaisena. Vuonna 1887 kenraalikuvernööri Heiden kirjoitti erikseen Viipurin läänin kuvernöörille kieltääkseen Vallgrenin teoksen pystyttämisen ja ilmoittaakseen keräyksen lakkauttamisesta.

Kiellosta huolimatta veistos valettiin kipsiin ja lähetettiin kesällä 1888 Viipuriin. Siellä se asetettiin näytteille ensin Carl Boreniuksen kotiin ja sen jälkeen Raatihuoneelle. Teosta esiteltiin eri nimillä, kuten ”Hjältemod” (Sankarimieli) ja ”Korsriddare” (Ristiretkiritari). Venäläistämisyksinä veistos seiso Raatihuoneen salin musiikkilehderin alla.

Poliittisen tilanteen liennyttyä Viipurin kaupunginvaltuusto päätti vuonna 1906, että veistos valetaan pronssiin ja myönsi tarkoitukseen 16 500 markkaa Zwegbergin lahjoitusrahastosta, joka oli tarkoitettu Viipurin kaunistamiseen. Vuoden 1888 kipsivalos lähetettiin Pariisiin, ja Vallgren aloitti työn uudelleen noin 20 vuoden tauon jälkeen. Samoihin aikoihin Viipurin kaupunginvaltuusto anoi keisarilta lupaa monumentin pystyttämiseen vanhalle Raatihuoneentorille. Keisari Nikolai II antoi suostumuksensa 24. huhtikuuta 1907.

Veistos paljastettiin juhlallisina menoin 4. lokakuuta 1908, joskin huomattavasti pienimuotoisemmin kuin Mikael Agricolan monumentti aiemmin samana vuonna. Tapahtuma alkoi torvisoittokunnan esittämällä Finlandialla. Konsuli Eugen Wolffin suomeksi pitämän puheen jälkeen paljastettiin miekkaan nojaavaa valtaneuvosta esittävä veistos. Sen jalustan oli suunnitellut arkkitehti Karl Hård af Segerstad. Viipurin lauluveikot esittivät Terve Suomi maan ja Savolaisten laulun. Kauppaneuvos Carl Borenius lausui runon sekä kohotti yhdeksänkertaisen eläköön-huudon kaupungin perustajalle, ja kaupunginvaltuuston puheenjohtaja G. W. Homén piti isänmaallisen puheen. Lopuksi laulettiin vielä Maamme-laulu ja laskettiin seppeli. Viipurin suomenkieliset osallistuivat tämän poliittisesti latautuneen monumentin paljastustilaisuuteen varsin pidättyväisesti.

Veistos selvisi talvisodasta ja oli paikoillaan, kun suomalaiset joukot valloittivat Viipurin uudelleen 30. elokuuta 1941. Valtauspäivän jälkeinen voitonparaati huipentui monumentin ympärille Raatihuoneentorille. Sittemmin neuvostoliittolaisessa Viipurissa monumentti poistettiin paikaltaan ja vaurioitunut veistos varastettiin. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen veistos rekonstruoitiin, pystytettiin Raatihuoneentorille uudelle jalustalle ja paljastettiin 2. heinäkuuta 1993 Viipurin perustamisen 700-vuotisjuhlan yhteydessä.

KÄÄNNÖS: SVANTE THILMAN JA TOIMITUSKUNTA